

DERSHANE ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETMEN YETERLİLİK DÜZEYLERİ VE MESLEKİ DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ*

Vakur ÇİFÇİLİ (**)

ÖZET

Bu araştırmada, dershanelerde OKS ve ÖSS programlarında görev yapan öğretmenlerin öğretmen yeterlilik düzeyleri ile mesleki doyum puanları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen, kişisel bilgileri içeren 17 maddelik anket formu, yine araştırmacı tarafından geliştirilen Dershane Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeği ve Kuzgunun Mesleki Doyum Ölçeği aracılığıyla toplanarak elde edilmiştir. Araştırmanın temel bulgusuna göre yeterlilik düzeyi yüksek dersane öğretmenleri, mesleki doyumsuzluk yaşamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen, Yeterlilik, Dershane, Öğretmen Yeterlilik, Mesleki Doyum, OKS, ÖSS.

ABSTRACT

In this study, the relationship between efficacy and job satisfaction levels of OKS and OSS programme teachers has been researched. The data has been collected from a seventeen item questionnaire on personal information and also from the questionnaire on teachers' efficacy, both of which are developed by the researcher. The data gathered from Kuzgun's Questionnaire on Job satisfaction has also been used in the research. The main finding of the study indicates that the private course teachers with high efficacy has job dissatisfaction.

Key Words: Teacher, Efficacy, Private Course, Teachers' Efficacy, Job Satisfaction, OKS, OSS.

* Bu makale yazarın "Dershane Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlilik Düzeyleri ve Mesleki Doyumları Arasındaki İlişki" adlı doktora tezinin bir kısmını içermektedir.

** İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

SORUN

Ülkemizde öğrenciler merkezi sınav sistemi ile eğitim süreci içinde seviyeler arası geçişlerini gerçekleştirmektedirler. Bu durum merkezi sınavlara hazırlanan öğrencilerin, dersanelere yönelimini hızlandırmıştır. Türk Eğitim Derneği (2006) tarafından yapılan araştırmada, 1997-1998 öğretim yılından, 2005-2006 öğretim yılına kadar; dersane sayısı %154, dersanelerdeki öğrenci sayısı %198 artmıştır. 2005-2006 verilerine göre 940.928 öğrenci merkezi sınavlara dersanelere giderek hazırlanmaktadır (YÖK 2006).

Temel sorun, öğrencilerimizi merkezi sınavlara hazırlayan dersane öğretmenlerinin yeterlilik ve mesleki doyum düzeyleri hakkındaki bilinmezliklerdir. Ancak öğrencileri merkezi sınava hazırlayan öğretmenin yeterlilik ve mesleki doyum düzeyi hakkındaki verilerin, öğretmenin ders aktarım verimini ve öğrenciyi sınava hazırlama becerisini etkileyeceği düşünüldüğünden, dersane öğretmenlerinin yeterlilik ve mesleki doyum düzeylerinin bilinmesi gerekli görülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Ortaöğretim Kurumlar Sınavı (OKS) ve Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) dersane öğretmenlerinin öğretmen yeterlilik düzeylerini belirlemek ve mesleki doyum düzeyleri ile arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Bu kapsamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. OKS ve ÖSS dersane öğretmenlerinin yeterlilik düzeyleri nedir?
2. OKS ve ÖSS dersane öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri nedir?
3. OKS ve ÖSS dersane öğretmenlerinin yeterlilik düzeyleri ile mesleki doyum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma OKS ve ÖSS dersane öğretmenleri ile sınırlıdır. Araştırma İstanbul ili ve beş (Bakırköy, Maltepe, Pendik, Kadıköy, Bahçelievler) ilçesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada dersane yöneticilerinin görüşlerine yer verilmemiştir. Araştırma, araştırmanın yapıldığı tarihlerdeki durumu saptamaktadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dersane kurumlarını niceliksel olarak oldukça fazla bir alanı öğretmenleri, yöneticileri, öğrencileriyle beraber kaplamalarına rağmen akademik dünya yeterince incelememiştir. Bu araştırma ile OKS ve ÖSS dersane öğretmenlerinin öğretmen yeterlilik ve mesleki doyum düzeyleri hakkında veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler akademik dünya tarafından değerlendirilebilir ve sonraki araştırmalara da yol gösterici olabilir. Ayrıca bu

araştırma sonunda, elde edilen bulgular dershane öğretmenlerinin nitelikleri hakkında merak uyandırılabilir ve bu konuda daha fazla araştırmanın başlangıcı için ipuçları verebilir. Bununla beraber; dershane öğretmenlerinin yeterlilik düzeylerinin belirlenmesinin kurum içi denetleme işlevinin kolaylaştıracağı tahmin edilmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma 2007 yılı içinde toplam altı aylık bir zaman dilimi içinde yapılmıştır. Bu araştırma dershane kurumlarında görev yapan, OKS ve ÖSS öğretmenlerinin öğretmen yeterlilik düzeyleri, mesleki doyum düzeyleri ve bu düzeylerin arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlayan tarama türünde bir çalışmadır. Bu araştırma, var olan durumu betimlemektedir.

Araştırmanın uygulama evrenini, İstanbul'da dershanelerde görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise, basit tesadüfi yöntemle seçilen Bakırköy, Maltepe, Kadıköy, Pendik, Bahçelievler ilçelerinden 510 öğretmen oluşturmuştur. Öğretmenlerden 21'i OKS, 26'sı ÖSS programlarında görev yapmaktadır.

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen Dershane Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeği ve Kuzgun'un (1998) Mesleki Doyum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Her iki ölçekten elde edilen veriler SPSS 13.00 kullanılarak incelenmiştir. Değişkenler arası farkın olup olmadığının anlaşılması için; ikili grup karşılaştırmalarında ilişkisiz grup t-testi; ikiden fazla grubun karşılaştırmalarında ise tek boyutlu varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmış, farkın anlamlı çıkması sonucunda Post- hoc LSD testi yapılmıştır.

Dershane Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeğinin geliştirilmesi aşamasında öncelikle ilgili ulusal ve uluslararası kaynak taraması yapılmış, benzer ölçekler incelendikten sonra 64 maddelik soru havuzu hazırlanmıştır. Kapsam geçerliliğine sahip olup olmadığını belirlemek için, doktoralarını bitiren 11 uzmandan görüşleri sorulmuş, geri bildirimler alınmış, uzmanların en az %80'ninin uygun bulduğu ifadeler ölçekte bırakılmıştır. Bunun sonucunda maddelerin 18'i elenerek, 46 maddelik ölçek işleme tabii tutulmuştur. Elde edilen geçerlilik, güvenilirlik formu toplam 19 dershane, 233 öğretmene uygulanmıştır. Maddelerin 10'u tek yönlü yanıtlama eğilimini engellemek amacıyla olumsuz ifade ile bitirilmiştir.

Maddeler Likert tipi derecelendirme ölçeği halinde yazılmış ve basamak sayısı 5 olarak saptanmıştır. Maddelere verilecek yanıtlar sırası ile; Hiç katılmıyorum, Kısmen katılmıyorum, Ne katılıyorum ne de katılmıyorum, Kısmen katılıyorum, Tamamen katılıyorum şeklinde belirtilmiştir. Madde ve ölçek puanları arasındaki korelasyonları temel alan madde analizi işlemleri, madde toplam ve madde kalan uygulanmış; 23'cü madde elenerek geçerlilik, güvenilirlik uygulama formu 45 maddeye indirilmiştir. Ölçeğin KMO (Kaiser- Meyer- Olkin) örnekleme yeterlilik katsayısı 0,77; Bartlett Test of Sphericity değeri ise 3393,17

olarak bulunmuştur, bu değer .01 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen sonuç ölçeğin evren parametresinde çok boyutlu olduğunu ve faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir.

Madde analizinden sonra, 45 maddenin puanları üzerinden faktör analizi yapılmıştır. Özdeğer (eigen değer) 1 olarak alınmış ve Varimax Rotated tekniği kullanılmıştır. Ölçek 13 faktörlü bir yapı vermiştir. 13 faktörün açıkladığı toplam varyans 61,95'dir. Bu yapıda faktör yükleri en az 0,40 olan ve diğer faktörlerle arasında en az 0,20 fark olan maddeler ölçekte bırakılmıştır. Bu işlem sonucunda, ölçekten 3, 5, 6, 10, 11, 17, 19, 22, 24, 26, 29, 31, 43. maddeler elenmiştir. 15 ve 7 numaralı maddeler ise bir boyutta tek madde olarak kaldıkları için elenmişlerdir. Ölçekte kalan 30 madde üzerinden yapılan faktör analizi sonucunda, 9 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçekte 6 olumsuz madde bulunmaktadır (8, 9, 10, 28, 29, 30. maddeler). Ölçekte yer alan 9 faktör şu şekildedir;

Faktör 1: Kişisel ve Mesleki Yeterlilik - Faktör 2: Sınıf Yönetimi - Faktör 3: Sınıf İçi İstenmeyen Davranışların Önlenmesi - Faktör 4: Test Sonuçlarının Paylaşımı ve Kullanımı - Faktör 5: Konu Alanı Aktarımı - Faktör 6: Test Geribildirim ve Sınav Bilgilendirme - Faktör 7: Derse Giriş ve Dikkati Sağlama - Faktör 8: Öğretim Tekniği - Faktör 9: Öğretim Yöntemi

Ölçeğin güvenilirliğini saptamak için iki çalışma yapılmıştır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmış ve 0,78 değeri bulunmuştur. Tavşancıl'a (2002) göre Cronbach Alpha değerinin .70'ten büyük olması ölçeğin güvenilir olduğunun göstergesidir (Akt.: Şentürk, 2006:590). Güvenirlik adına yapılan ikinci çalışma test- tekrar testtir. Ölçek toplamının test tekrar test korelasyon katsayısı $r = 0,82$ ($p < .01$) olarak anlamlı bulunmuştur.

KURAM

Çoğu kaynakta eğitim istendik davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmakla beraber, günümüzde eğitim yaşam boyu bir zorunluluk haline gelmiştir. Bilgi toplumuna geçiş süreci ve bu süreçte yaşananlar eğitimin tanım ve içerik anlamını değiştirmektedir. Toplumlar artık değişen dünyaya, nitelikli eğitim ve bilgiye erişim çabalarıyla ortak olabilmektedirler. Özden'e (2002) göre küresel çağda eğitimdeki değişimlerle beraber bir takım özellikler ön plana çıkacaktır;

- Bilgiyi temel alan eğitim programları izlenecektir.
- Çocuklara daha fazla düşünme, tartışma ve araştırma ortamı hazırlanacak; böylece serbest düşünen, tartışan, araştıran ve bulduklarını değerlendirebilen bir toplum yapısı oluşturulacaktır.
- Yetişkinler eğitim süreci dışında bırakılmayacak, eğitim ve teknolojiye uyumları konusunda sürekli eğitilmeleri gerekecektir.
- Dersler ansiklopedik bilgileri yüklemek yerine konuları ve olayları derinliğine anlamayı ve eleştirel düşünmeyi esas alacaktır.

- Okullar öğrencileri gelecek için gerekli bilgiyle yüklemek yerine, okulda verilen bilgilerin yaşam boyu yetmeyeceği görüşünden hareketle öğrenmeyi öğrenmeye geçilecektir.
- Eğitimde sadece sözel ve sayısal zekayı geliştirmek yerine, görsel, kinestetik, ritmik ve benlik gelişimini içine alan çok yönlü zihin gelişimi esas alınacaktır.

Öğrenmeyi öğrenme şeklinde tayin edilen eğitim değişiminde, bireysel beceri düzeylerinin artışı, bireyin sorgulama ve analitik düşünce becerisi ve yeteneklerini azami olarak kullanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda bireyin açık düşünceli olabilmesi, kendisini ve çevresini sorgulayabilmesi, çağa uygun olarak sahip olunması gereken özelliklerin başında gelmektedir (Erdoğan, 2002: 109). Bu sistem içinde kendisinde beklenen nitelikler değişse de, yardımcı kişilik öğretmendir. Önceki eğitim programlanmasında öğretmen temel bilgi kaynağı olarak görülmekte, anlatan ve aktaran konumunda iken artık öğretmen bilgi ortamına öğrenciyi almak ve bilgiye nasıl ulaşılacağı hakkında uygun ortamlar hazırlamakla görevlidir. Bu yeni eğitim anlayışı öğretmen yeterliliklerini daha da önemli hale getirmiştir.

Demirörs'ün (1987) araştırmasında öğretmenin kişilik nitelikleri, yeterlilik özünde ön planda tutulmuş; olumlu kişilik özelliklerine sahip, sevilen, sayılan, kabul edilen bir öğretmenin kişisel niteliklerinin de öğrenciler tarafından kolaylıkla benimsendiği savunulmuştur. Okçabol'un (2005) araştırmasında da öğrencilerin %41'i belirgin öğretmen yeterliliğini "öğrenciye karşı olumlu tutum sahibi olma" olarak saptamışlardır. Whitty (1996) ise başarılı ve profesyonel öğretmeni; profesyonel özellik ve profesyonel ustalık kavramları ile açıklar. Profesyonel özellikler; değerler, kişisel özellikler, ilişkiler olarak açıklanırken; profesyonel ustalık ise alan, plan bilgisi, sınıf metodolojisi, sınıf yönetimi becerisi olarak tanımlanmaktadır (Malm, Löfgren, 2006:1-2).

Artık öğretmenler bilişsel becerilerini daha yüksek tutmalı, derslerinde analiz ve senteze önem veren çalışmalara ağırlık vermelidir. Öğretmen öğrencileri yönlendirici bir etkiye sahip olmalıdır. Ülkemizde en son olarak öğretmen yeterlilikleri, Milli Eğitim Bakanlığı (2006) tarafından 6 ana yeterlilik, 31 alt yeterlilik ve 233 performans göstergesinden oluşturulmuştur. Buna göre altı ana yeterlilik başlığı şu şekildedir;

- Kişisel ve Mesleki Değerler - Mesleki Gelişim
- Öğrenciyi Tanıma
- Öğretme Öğrenme Süreci
- Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme
- Okul, Aile ve Toplum İlişkileri
- Program ve İçerik Bilgisi (MEB, 2006: 12-13)

Öğretmen yeterli olsa da dış uyaranlar (ücret, güvenlik, kendini gerçekleştirme, ödül sistemi gb.) verimine etki edebilmektedir. Bu etki öğretmenin mesleki doyumunu yönlendiren bir etkidir. Mesleki doyum

oluşturan etmenler defalarca incelenmiştir. Örneğin; Locke (1976) doyum değişkenlerini şu şekilde özetler:

İş ve iş içeriği – Çalışma – Ödeme – Terfi – Tanınma – Sosyal haklar-
Çalışma şartları – Denetleme – Çalışanlar – Kuruluş ve Yönetim.

Mesleki doyum basitçe tanımlarsak yaptığı işten hoşlanıp hoşlanmama durumudur. Ancak düzeyi belirleyen değişkenler bireysel verimi de belirleyebilmektedir. Bu durumda öğretmenlik mesleğinin gerektiği gibi sürdürülmesi; öğretmenin mesleki doyumunu ile doğru orantılıdır. Farklı araştırmalarda, çeşitli değişkenler mesleki doyuma yön verici olarak saptanmıştır. Nelson ve Seekins'in (1997) yaptığı araştırma, okulun demografik özellikleriyle öğretmenlerin mesleki doyum düzeyi arasında pozitif ilişki olduğunu saptamıştır. Schneider (2003) iki eyalette lise öğretmenlerinin mesleki doyumunu araştırmış, %40'ı doyumuz olmakla beraber fiziki yetersizlikleri bundan sorumlu tutmuştur. Günbay (2000) araştırmasında, öğretmenlerin mesleki doyumuzluğunu bireysel, örgütsel, yönetsel ve fiziki şartlara bağlamıştır.

Mesleki anlamda doyum sahibi öğretmenlerin, ders başarısı ve öğrenci yaklaşımları olumlu düzeyde gerçekleşmektedir. Genelde incelendiğinde bir çok araştırma resmi veya özel okullarda görev yapan öğretmenleri kapsamakla beraber, ülkemizde önemli bir teşkilatlanma yapısı olan dersanelerde görev yapan öğretmenler yeterlilik ve mesleki doyum araştırmalarına konu olmamıştır. Dersaneler 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununa göre faaliyetlerini sürdürürler. Dersanelerde, öğretmenin yeterliliğini test hazırlama ve test uygulama becerisi, öğretmenin mesleki doyumunu ise öğrencisine sınav kazandırma yüzdesi belirlemektedir.

Sistemimizde her seviyede ara geçiş sınavları yapılmakta ve öğrenci, öğrenci velisi kendini dersanelere gitmeyi zorunlu hissetmektedir. Kurumsal olarak geniş bir yapılanmaya sahip dersanelerde 2005-2006 öğretim yılında 51.692 öğretmen çalışmaktadır. Aynı yıl dersanelere giden öğrenci sayısı ise 940.928'dir (YÖK, 2006: 99).

Seviyeler arası merkezi geçiş sınavları ad ve tür değişikliğine rağmen mevcudiyetini korumaktadır. Bununla beraber öğrenci ve ailelerin dersanelere yönelimi artarak devam etmektedir. ÖSS sınavının kazandıran ortaöğretim kurumlarından elde edilen başarıdır. OKS içine kazananı belirleyici unsur, izlenen program ve temel eğitim düzeyidir. Bu kadar müfredat merkezli bir sistemde öğrenci ve velinin dersanelere yönelimi ayrıca araştırılmalıdır. Kuzgun (1991) araştırmasında dersane öğretmenlerinin okul öğretmenlerine göre daha olumlu algılandıklarını saptamıştır. Ancak böyle bir gerçek varken, dersanelerde öğrencilerimizi bu sınavlara hazırlayan öğretmenlerin yeterlilik ve mesleki doyumları konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Araştırma bu beklentiyle uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan dershane öğretmenlerinin %53,10'u kadın, %46,90'ı erkektir. Öğretmenlerin %33,50'si evli, %66,50 si ise bekar. Aynı zamanda öğretmenlerin %31'inin İstanbul doğumlu, %69'unun ise İstanbul dışı doğumlu; %81,20 sinin çocuğunun olmadığı, %18,80'ninin bir ve daha fazla çocuğunun olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin, %40,40'nın ailesinde kendisinden başka öğretmenin olduğu, %59,60'nın ise ailesinde başka öğretmenin olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin mezun olduğu kurumlara bakıldığında %20,40'nın Eğitim Fakültesi, %38,60'nın Edebiyat Fakültesi, %37,30'nun Fen Fakültesi, kalan %3,70'nin ise bu üç fakülte dışında kalan kurumlardan mezun olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin %77,80'i lisans mezunu, %22,20'si ise yüksek lisans mezunudur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, %77,50' si 0-5 yıl aralığında, %16,30'u 6-10 yıl aralığında, %6,20'si ise 11 sene ve üstü kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin %33,30'u 1 kez, %7,30'u iki ve daha fazla hizmet içi seminere katılmış. Bununla beraber %59,40'ı ise hiç hizmet içi seminere katılmamıştır. Ayrıca araştırmaya katılan dershane öğretmenlerinin, %34,50'sinin alanına özgü süreli yayınları takip ettiği, %65,50'sinin ise alanına özgü süreli bir yayını takip etmedikleri saptanmıştır.

Öğretmenlerin % 89,40'ı dershanelerden başka bir kurumda çalışmamakta buna karşın %10,60'ı ise başka bir kurumda da çalışmaktadır. Görev yapan öğretmenlerin, %21,40'ı İstanbul dışında çalışmış olmakla beraber %78,60'ı ise İstanbul dışında görev yapmamıştır. Dershanelerde sürdürülen bu araştırmada, öğretmenlerin görev yaptığı program dağılımlarına da bakılmıştır. Öğretmenlerin, %34,10'nun sadece OKS, %39,00'nun sadece ÖSS, kalan %26,90'nun ise hem OKS hem de ÖSS programlarında görev yaptığı saptanmıştır.

YETERLİLİK DÜZEYİ ve MESLEKİ DOYUM DÜZEYİ ARASINDAKİ GENEL TOPLAMA AİT BULGU

Araştırma verileri toplandıktan sonra SPSS13.00 programında değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda, Dershane Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeği ve Mesleki Doyum Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı ve ters yönde bir ilişki bulunmuştur ($\bar{X} = 126,23$, $r = -,46$ **). Saptanan veri dershanelerin kurumsal işleyişini destekler bir görüntü vermektedir. Ayrıca, bu ilişki ölçeğin her bir alt testinde de saptanmıştır. Buna göre, öğretmenlerin yeterlilik düzeyi yüksek olanlar mesleki doyumu düşük yaşamaktadırlar. Ayrıntılı olarak bakıldığında, yeterlilik ölçeği toplam puanları dokuz değişkende anlamlı fark oluştururken, üç değişkende toplam puanlar fark oluşturmamış olmasına

rağmen alt testlerde anlamlı farklar saptanmıştır. Mesleki doyum ölçeği toplam puanları ise iki değişkende fark göstermiştir.

YETERLİLİK DÜZEYİNE AİT BULGULAR

1. Dershane öğretmenlerinin yeterlilik düzeylerinin toplam puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır ($t= 3,28$, $p<.01$). Buna göre, bayan öğretmenlerin yeterlilik toplam puan ortalamaları ($\bar{X} = 128,12$) erkek öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 124,09$) göre yüksek çıkmıştır.

Aynı zamanda bayan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları, kişisel ve mesleki yeterlilik alt testinde ($\bar{X} = 30,32$), erkek öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 29,13$), test sonuçlarının paylaşımı ve kullanımı alt testinde bayan öğretmenlerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 12,06$), erkek öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 10,92$) ve yine öğretim yönetimi alt testinde bayan öğretmenlerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 6,96$), erkek öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 6,54$), anlamlı düzeyde yüksek olduğu çıkmıştır.

2. Medeni durum değişkeni, yeterlilik toplam puan ortalamalarında anlamlı bir fark oluşturmamıştır ($p>.05$). Bununla beraber, sınıf içi istenmeyen davranışların önlenmesi alt testinde evli öğretmenlerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,53$), bekar öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 12,98$); aynı zamanda konu alanı aktarımı alt testinde de evli öğretmenlerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 23,26$), bekar öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 22,76$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

3. Dershane öğretmenlerinin yeterlilik düzeyleri, çocuk sahibi olma değişkenine göre anlamlı bir fark yaratmamıştır ($p>.05$). Ancak değişkenin sınıf içi istenmeyen davranışların önlenmesi alt testinde, çocuğu olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,67$); çocuğu olmayan öğretmenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 13,05$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

4. Öğretmenlerden toplanan verilerde, ailede başka öğretmen bulunması değişkeninin toplam puanlarında anlamlı fark saptanmıştır ($t= 2,26$, $p<.05$). Buna göre; ailesinde kendisinden başka öğretmen olanların, öğretmen yeterlilik puan ortalamaları, ($\bar{X} = 127,93$) ailesinde başka öğretmen olmayanların öğretmen yeterlilik puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 125,09$) anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Aynı şekilde sınıf yönetimi alt testinde, ailesinde kendisinden başka öğretmen olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 12,86$), ailesinde kendisinden başka öğretmen olmayanların puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 12,14$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Benzer şekilde derse giriş ve dikkati sağlama alt testinde de, ailesinde kendisinden başka öğretmen olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 9,28$), ailesinde kendisinden başka öğretmen olmayanların puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 9,01$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

5. Öğretmenlerin mezun olduğu okul türüne göre yapılan incelemelerde, öğretmen yeterlilik toplam puanlarında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Post hoc LSD sonuçlarına göre; diğer fakültelerden mezun olanların öğretmen yeterlilik ölçüğü toplam puanları ($\bar{X} = 132,68$), Eğitim ($\bar{X} = 125,26$) ve Edebiyat Fakülteleri ($\bar{X} = 124,61$) mezunlarının toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Ayrıca Fen Fakültesi mezunlarının yeterlilik toplam puanları ($\bar{X} = 127,80$), Edebiyat Fakültesi mezunlarının yeterlilik toplam puanlarına ($\bar{X} = 124,61$) göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Bununla birlikte, sınıf yönetimi alt testinde Fen Fakültesi mezunlarının puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,03$) Eğitim ($\bar{X} = 11,77$) ve Edebiyat Fakülteleri ($\bar{X} = 12,20$) mezunlarının toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Benzer bir sonuca derse giriş ve dikkati sağlama alt testinde de rastlanmıştır; Fen Fakültesi mezunlarının puan ortalamaları ($\bar{X} = 9,31$), Eğitim ($\bar{X} = 8,93$) ve Edebiyat Fakülteleri ($\bar{X} = 9,01$) mezunlarının puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Test sonuçlarının paylaşımı ve kullanımı alt testinde ise Edebiyat Fakültesi mezunlarının puan ortalamaları ($\bar{X} = 11,10$), Eğitim Fakültesi ($\bar{X} = 11,94$) ve diğer fakülte ($\bar{X} = 12,52$) mezunlarının puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır.

6. Dershane öğretmenlerinin yeterlilik puanlarına, mezuniyet durumu değişkenine göre bakıldığında yeterlilik toplam puanlarında anlamlı fark saptanmıştır ($t = -3,20$, $p < .01$). Yüksek lisans mezunu öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 129,92$) lisans mezunu öğretmenlerin ($\bar{X} = 125,19$) puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Benzer şekilde; yüksek lisans mezunu öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 12,27$) test sonuçlarının paylaşımı ve kullanımı alt testinde lisans mezunu öğretmenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 11,31$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Konu alanı aktarımı alt testinde, yüksek lisans mezunu öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 23,49$) lisans mezunu öğretmenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 22,77$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Test geri bildirim ve sınav bilgilendirme alt testinde, yüksek lisans mezunu öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,90$) lisans mezunu

öğretmenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 13,45$) anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Öğretim yönetimi alt testinde de benzer şekilde; yüksek lisans mezunu öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,18$) lisans mezunu öğretmenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 6,64$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

7. Öğretmenlerin kıdem değişkenine göre yapılan incelemelerde, öğretmen yeterlilik toplam puanlarında anlamlı düzeyde farklılık belirlenmiştir. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Post hoc LSD sonuçlarına göre 11 sene ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerin yeterlilik toplam puanları ($\bar{X} = 132,06$), 0-5 sene ($\bar{X} = 125,88$) ve 6-10 senelik ($\bar{X} = 125,69$) kıdeme sahip öğretmenlerin toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Benzer bir sonuçla, sınıf içi istenmeyen davranışların önlenmesi alt testinde 11 sene ve üstü kıdeme sahip ($\bar{X} = 14,37$) öğretmenlerin yeterlilik toplam puanları 0-5 sene ($\bar{X} = 13,03$) ve 6-10 sene ($\bar{X} = 13,34$) kıdeme sahip öğretmenlerin toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Öğretim yönetimi alt testinde de 11 sene ve üstü kıdeme sahip ($\bar{X} = 17,93$) öğretmenlerin yeterlilik toplam puanları 0-5 sene ($\bar{X} = 6,69$) ve 6-10 sene ($\bar{X} = 6,68$) kıdeme sahip öğretmenlerin toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Derse giriş ve dikkati sağlama alt testinde ise, 11 sene ve üstü kıdeme sahip ($\bar{X} = 9,65$) öğretmenlerin yeterlilik toplam puanları 0-5 sene ($\bar{X} = 9,05$) kıdeme sahip öğretmenlerin toplam puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

8. Yeterlilik toplam puanlarına, dersane dışı kurumda görev alma değişkenine göre bakıldığında anlamlı bir fark oluşturmamıştır ($p > .05$). Ancak sınıf yönetimi alt testinde, dersane dışı bir kurumda çalışan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,50$), dersane dışında çalışmayan öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 12,30$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Test sonuçlarının paylaşımı ve kullanımı alt testinde ise, dersane dışı bir kurumda çalışmayanların puan ortalamaları ($\bar{X} = 11,66$), dersane dışında çalışan öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 10,40$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

9. İstanbul dışında görev yapmış olma değişkeni, yeterlilik toplam puanlarında anlamlı bir fark yaratmıştır ($t = 2,56$, $p < .05$). Buna göre İstanbul dışında görev yapmış olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları

($\bar{X} = 129,26$), İstanbul dışında görev yapmayan öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 125,41$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Ayrıca kişisel ve mesleki yeterlilik alt testinde İstanbul dışında görev yapmış olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 30,78$), İstanbul dışında görev yapmayan öğretmenlerin puan ortalamalarına göre ($\bar{X} = 29,49$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Benzer bir sonuç sınıf yönetimi alt testinde de saptanmış; İstanbul dışında görev yapmış olan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,23$), İstanbul dışında görev yapmayan öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 12,21$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

10. Öğretmenlerin dershane görev yaptığı programa göre yapılan incelemelerde, öğretmen yeterlilik toplam puanlarında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Post hoc LSD sonuçlarına göre; OKS programlarında görev yapan öğretmenlerin yeterlilik toplam puanları ($\bar{X} = 127,79$), ÖSS programında görev yapan dershane öğretmenlerinin yeterlilik toplam puanlarından ($\bar{X} = 124,27$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sınıf yönetimi alt testinde de, OKS programlarına giren öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 12,91$), ÖSS programlarına giren öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarından ($\bar{X} = 11,96$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

11. Öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılma değişkenine göre bakıldığında; öğretmen yeterlilik toplam puanlarında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Post hoc LSD sonuçlarına göre; iki ve daha çok kez hizmet içi eğitime katılan dershane öğretmenlerinin öğretmen yeterlilik toplam puanları ($\bar{X} = 132,13$), hizmet içi eğitime hiç katılmayan öğretmenlerin toplam puanlarından ($\bar{X} = 126,66$) ve bir kez hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerin toplam puanlarından ($\bar{X} = 124,20$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Sınıf içi istenmeyen davranışların önlenmesi alt testinde iki ve daha çok kez hizmet içi eğitime katılan dershane öğretmenlerinin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,45$), hizmet içi eğitime bir kez katılan öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarından ($\bar{X} = 12,78$) anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Konu alanı aktarımı alt testinde de aynı şekilde, iki ve daha çok kez hizmet içi eğitime katılan dershane öğretmenlerinin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 23,62$), hizmet içi eğitime bir kez katılan öğretmenlerin yeterlilik toplam puanlarından ($\bar{X} = 22,57$) anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Benzer şekilde, bir sonuçta test geri bildirim ve sınav bilgilendirme alt testinde elde edilmiştir. Bu alt testte de iki ve daha çok kez hizmet içi eğitime katılan

dershane öğretmenlerinin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 14,13$), hizmet içi eğitime bir kez katılan öğretmenlerin yeterlilik toplam puanlarından ($\bar{X} = 13,73$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

12. Süreli yayın değişkenine göre bakıldığında, toplam puanlarda anlamlı bir farka rastlanmıştır ($t = 4,98$, $p < .01$). Buna göre, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 130,38$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 124,05$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Benzer sonuç altı alt teste de elde edilmiştir. Buna göre;

Kişisel ve mesleki yeterlilik alt testinde, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 31,06$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 29,08$) göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Sınıf yönetimi alt testinde, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,01$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 12,12$) göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Test sonuçlarının paylaşımı ve kullanımı alt testinde, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 12,36$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 11,09$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Konu alanı aktarımı alt testinde, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 23,34$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 22,71$) göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Aynı şekilde, test geri bildirim ve sınav bilgilendirme alt testinde, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 13,89$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 13,37$) göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır.

Öğretim yönetimi alt testinde de, süreli yayın takip eden öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,26$), süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin yeterlilik puan ortalamalarına ($\bar{X} = 6,50$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

MESLEKİ DOYUM DÜZEYİNE AİT BULGULAR

Mesleki doyum düzeyine ait bulgular, iki değişkene göre anlamlı farklılık göstermiştir;

1. Dershane öğretmenlerinin mesleki doyum toplam puanları görev yaptığı programa göre incelendiğinde, puanlar arasında anlamlı fark oluşmuştur. Farkın kaynağını tespit etmek için yapılan, Post hoc LSD sonuçlarına göre; ÖSS programlarına giren öğretmenlerin mesleki doyum toplam puanları ($\bar{X} = 45,02$), OKS programlarına giren öğretmenlerin mesleki doyum toplam puanlarından ($\bar{X} = 42,20$) anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

2. Süreli yayın değişkenine göre, mesleki doyum puanlarında anlamlı bir fark oluşmuştur ($t = -3,26, p < .01$). Süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin mesleki doyum puan ortalamaları ($\bar{X} = 45,18$), süreli yayın takip eden öğretmenlerin puan ortalamalarına ($\bar{X} = 41,60$) göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırma sonunda öğretmen yeterlilik düzeyleri yüksek saptanan öğretmenlerin doyum düzeyleri düşük çıkmıştır. Araştırmada elde edilen alt verileri iki boyutta incelemek mümkündür. Buna göre; bayan öğretmenlerin yeterlilik algıları, erkek öğretmenlere göre daha fazladır. Benzer bir sonuç Gök'ün (2003) yaptığı araştırmada da ortaya çıkmış ve bayan öğretmenlerin ve öğretim elemanlarının erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla mesleki sorumluluğa sahip oldukları ve yetkin bir tutum sergiledikleri saptanmıştır. Diğer fakültelerden mezun olanların yeterlilik algıları Eğitim ve Edebiyat fakültesi mezunlarına göre daha yüksektir. Eğitim seviyesi anlamında, yüksek lisans bitiren öğretmenlerin yeterlilik algıları lisans mezunu öğretmenlere göre daha yüksektir.

Kıdem olarak, 11 sene ve üstü kıdeme sahip olan öğretmenler 0-5 ve 6-10 sene kıdeme sahip öğretmenlere göre daha yeterli çıkmıştır. Amerika'da Kane (2006) tarafından yapılan bir araştırmada da, daha fazla yıl çalışan öğretmenlerin yetkinliği yeni öğretmenlere göre daha fazla çıkmıştır. Bununla beraber, ailesinde kendinden başka öğretmen olanların yeterlilik algıları, olmayanlara göre daha yüksektir. Ayrıca, dershanelerde var olan programlara göre OKS öğretmenleri, ÖSS öğretmenlerine göre daha yeterli çıkmıştır. İkinci boyutta ise, ÖSS öğretmenlerinin mesleki doyumunu OKS öğretmenlerine göre daha fazladır. Bununla beraber, süreli yayını takip eden öğretmenlerin mesleki doyumunu takip etmeyenlere göre daha fazladır.

Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre bazı önerilerde bulunulabilir. Buna göre; dershaneler ülkemiz eğitim sisteminde her yaş düzeyinden öğrenci kitlelerini geçiş sınavlarına hazırlayan kurumlardır. Bu aşamada, sadece öğrenci değil veli ve öğrencinin yakın çevresi de kurumların

etki alanı içindedir. Araştırma sonunda elde edilen yeterlilik düzeyi ve mesleki doyum düzeyi arasındaki ters yöndeki anlamlı ilişki dersane kurumlarının kurumsal işleyişi hakkında önemli bir ipucudur. Bu anlamda dersanelerin daha kapsamlı ve akademik araştırmalara konu olması önerilmektedir. Araştırmalar dersanelerde verilen diğer programlara da genellenmelidir. Dersanelerde görev yapan ÖSS öğretmenlerinin yeterlilik düzeylerini yükseltmek için, MEB tarafından koordineli olarak hizmet içi eğitimler verilmelidir. Araştırmada, kurum içinde yöneticiler hariç tutulmuştur. Dersane yöneticilerinin de, yönetim yeterliliklerinin araştırılması gerekir.

OKS programlarına giren dersane öğretmenleri araştırma sonuçlarına göre mesleki anlamda doyumsuzdur. Mesleki doyumunu arttırmak için, söz konusu öğretmenlere yönelik motivasyon çalışmaları programlandırılabilir. Aynı nedenle öğretmenler yönetim kademelerinde sorumluluk almalıdır. Dersane sektörü, muhafazakar yapısından sıyrılmalı ve bilim dünyasıyla koordineli çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

- Demirörs, Z. (1987). "Orta Öğretimde Öğretmen ve Öğrencilerin Birbirlerinde Aradıkları Temel Niteliklerde Uyum". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. (2002). "Yeni Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi Sorunlar ve Çözümler". Sistem Yayıncılık, İstanbul, 105-110.
- Gök, Fadime. (2003). "Hizmet Öncesi ve Hizmet içi Öğretmen Yetiştirme", Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı Sempozyumu, Eğitim Sen Yayınları, Ankara.
- Günbay, İ. (2000). "Örgütlerde İş Doyumu ve Güdüleme", Özen Yayıncılık, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1991). "Öğrencilerin Öğretmenlerden Bekledikleri ve Gözledikleri Davranışlar", Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Bildiri Metinleri, Kültür Koleji Yayınlar, İstanbul.
- Malm, B. - Löfgren, H. (2006). "Teacher Competence and Students Conflict Handling Strategies". (Çevrimiçi), http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3765/is_200611/ai_n17194295, November. 20.05.2008.
- MEB: Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü. "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri". (Çevrimiçi), <http://oyegm.meb.gov.tr,2003>, 11 Eylül 2006.
- Okçabol, R. (2005). "Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz". Ütopya Yayınevi, Ankara. 200-204.
- Özden, Y. (2002). "Eğitimde Dönüşüm", Eğitimde Yeni Değerler (4. Baskı). Pegem A Yayıncılık, Ankara. 1-17.

- Pettus, Ashley: "Pedagogical Performance: Grading Teachers", (Çevrim içi), <http://www.harvardmagazine.com/on.line/110620.html>, November - December 2006, 06.08.2007.
- Schneider, M. (2003). "Linking School Facility Conditions to Teacher Satisfaction and Success". (Çevrimiçi), <http://www.edfacilities.org/pubs/14/05/2008>.
- Şentürk, H. (2006). "Öğretmen Adaylarının Uygulama Liselerindeki Rehber Öğretmenlerin Kullandıkları Sınıf Yönetimi Modellerine İlişkin Algıları". Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Güz, Sayı 48, Ankara.
- T.C. Yükseköğretim Kurulu. (Haziran 2006). "Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi (Taslak Rapor)". Ankara.